

ברכות ז

משה שווערד

1. שפת אמת על ברכות דף ד/א

בגמ' ר"א אמר כו' וה"ק משה לישראל למחר כחצות הלילה כי האידנא כו'. לא מצאתי שום פי' לדברי גמ' אלו. היכן מצינו שאמר מרע"ה זאת לישראל והלא לפרעה אמרו. וגם היתכן שאמרו בליל י"ג הלא פרשת החודש אמר להם קודם עשור לחודש א"כ יהי פרשה זאת שהתרה לפרעה במכת בכורות מאוחר לפרשת החודש. והלא אחר מכת חושך קרא פרעה למשה ואז א"ל לא אוסיף ראות פניך כו' כמבואר בפרשה [ומיד נאמרה לו פרשה זו בעמדו לפני פרעה כמ"ש רש"י שם] וצ"ע [אך בפנים יפות שם בפסוק נטה ירך פי' דאה"נ דמכת חושך הי' אחר עשור לחודש ע"ש]:

- עיין בספר מגדים חדשים
- עוד עיין בסוף מראה מקומות לדף ג

2. מהר"ץ חיות מסכת ברכות דף ד עמוד א

גמרא לדוד שמרה נפשי כי חסיד אני. ח"א לא חסיד אני נ"ב כוונת חז"ל לתרץ התמיה. איך יתכן שדוד המלך התפאר עצמו במעלות החסידות אשר בו. אולם הפי' הנכון שדוד בקש מאת הש"י שישמור נפשו שלא יפול במכמורת החטא. אחר שבעיניו נדמה לחסיד. כיון שרואה מעלתו על שאר המלכים ופן יגבה לבו. ובקש מאת ה' שישמור אותו שלא ידמה בנפשו כי כבר יצא ידי חוב המוטל עליו:

3. ספר בניהו בן יהוידע על ברכות דף ד/א

שם כי חסיד אני רבי לוי ורבי יצחק וכו'. מקשים והלא דוד המלך עליו השלום חסיד גדול היה בכמה דברים, ומאי רבותיהו דהני תרי דחסידותא דפרטי להו רבנן הכא בפרושא דקרא...ועוד נראה לי בס"ד דסברי מרנן כיון דדוד המלך עליו השלום היה עניו מאד לא ירצה לשבח עצמו בענין החסידות, ולא אמר כן אלא כדי להציל עצמו מלזות שפתים שיש עליו בענין בת שבע, ולכן כל אחד מן החכמים הנזכרים פירש החסידות בענין שבה יתברר שהוא נקי וצדיק בדבר זה של בת שבע, ...

4. שו"ת נודע ביהודה מהדורא קמא - יורה דעה סימן מג

...אבל להיות שמאוד ראוי לחוש לתקנת ב"י ובפרט באשה ילדה ועד מתי תצטער ותיזל דוד המלך ע"ה נשתבח שהיו ידיו מלוכלכות בשפיר ובשליא לטהר אשה לבעלה ולא שבחוהו שהיו מלוכלכות לטמא אותה אם טמאה היא להבדילה מעון נדה אלא שיותר השבח לטהר מלטמא. אמרתי אתן לבי להמציא איזה קולא כפי שאפשר...

5. ספר מגדים חדשים

בהקדמה לפיהמ"ש, שאם הצטיח הקב"ה טובה לעם ע"י נביא, הוא מקיימה צהחלט כדי שתחלמת נבואתם אלל בני אדם. וכתב עוד שם, דמ"ש נגמ' כאן צמה דכתיב (נראשית לב, ח) ויירא יעקב מאד וגו' שנתיירא שמא יגרום החטא, אף שהצטיחו הקב"ה והנה אנכי עמך ושמרתך וגו', זה אינו אלא צמה שמצטיחו הקב"ה לנביא על עצמו, אבל נביא המתנבא על אחרים לטובה אין החטא גורם לנבטל דברי הנביא ע"ש. ובספר תפארת יהונתן (פ' וישלח) כתב לפרש צוה הפסוק שם (לב, י) ה' האומר אלי שוב לארצך ולמולדתך ואיטיבה עמך, דאם היה הצטיחה ע"י נביא לא היה יעקב חושש שלא יתקיים, אבל ה' האומר "אלי" ולא ע"י נביא, לכן פחד אולי יגרום החטא ע"ש. וכעין זה כתב

שמא יגרום החטא. הרמב"ם צהלי יסוה"ם (פ"י ה"ד) כתב, כל דבר טובה שיגזור האל אפילו על תנאי אינו חוזר, ולא מצינו שחזר בדבר טובה אלא צחורבן ראשון כו' ע"ש. והוא מהגמ' להלן (ו' א) כל דבור ודבור שינא מפי הקב"ה אפילו על תנאי לא חוזר בו כו'. ונשבת (נה א) מעולם לא ינחה מדה טובה מפי הקב"ה וחוזר בו חוץ מדבר זה כו'. וכ"כ עוד הרמב"ם

6. רבינו יונה על הרי"ף ברכות דף ב/א

וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה. יש לתמוה למה אמרו בזה חייב מיתה יותר משאר מקומות שאסרו חכמים כמה דברים וי"ל מפני שבזה אפילו חכמים מודים דמן הדין זמנה כל הלילה אלא שעשו סייג כדי להרחיק האדם מן העבירה ואולי יאמר בלבן כיון שאין זה אלא סייג בעלמא לא אחוש לדבר כי עדיין יש לי פנאי כל הלילה משום הכי הוצרכו בכאן להזהיר יותר ולהודיע שהעובר על דבריהם אפילו בדבר שמותר מן הדין כיון שגדרו הם והוא פורץ גדר ישכנו נחש:

7. ספר מגן אברהם על או"ח סימן רלה:

(ד) להתחיל לאכול. לשון הטור אסור לקבוע סעודה וכ"כ המרדכי ואגודה וב"י בשם תוס' וכמ"ש סי' תל"א דטעימה בעלמא שרי אבל בת"ה סי' ק"ט משמע דאפי' טעימה אסור מדאמר' בגמ' לא יאמר אדם אוכל קימעה ואשתה קימעה כו' ועססי' תרצ"ב. ...

8. ערוך השולחן אורח חיים הלכות תפילות מנחה וערבית סימן רלה

סעיף יד: וכתבו מפרשי הש"ע דדווקא אכילה קבועה כמו סעודה אסור אבל טעימה בעלמא מותר [מג"א סק"ד וט"ז סק"ג וא"ר סק"ו] וכן מבואר מלשון התוס' שהבאנו שכתבו שאין לו לאכול סעודה וכו' וכן הוא לשון הטור שכתב כשהגיע זמן ק"ש אסור לקבוע סעודתו עד שיתפלל עכ"ל מבואר להדיא דדווקא סעודה אסור ואע"ג דלשון הברייתא [ד':] שלא יהא אדם בא מן השדה בערב ואומר אוכל קימעה ואשתה קימעה ואישן קימעה ואח"כ אקרא ק"ש ואתפלל אלא וכו' ע"ש ולשון קימעה משמע מעט ועוד דהא בע"כ אין הכוונה דדווקא כל הג' ביחד אכילה ושתייה ושינה אסור אלא או או קאמר [וכ"כ הט"ז שם] וא"כ ה"פ אוכל קימעה או אשתה קימעה ושתייה אינה קביעות ועכ"ז אסור וא"כ ה"נ אכילה:

סעיף טו: אמנם באמת אין זה דיוק דעל דברת בני האדם קאי כלומר שמפני שרוצה מקודם לאכול ולישן מעט ואח"כ לקרא ק"ש ולהתפלל אומר בעצמו שאין חשש שמא לא יתפלל כלל לזה אומר הלא אוכל ואשתה קימעה ואישן קימעה ולא או או קתני דהוא אומר כולם ביחד והוא אומר דאין חשש שמא יישן כל הלילה שהרי אוכל ואשתה מעט ואישן מעט ואקום מיד אבל חכמים חששו שיאכל וישתה הרבה ויישן הרבה ושתייה דקאמר מפני שברוב אכילות שותין ג"כ וכן מוכח מלשון הרמב"ם בפ"ו דין ז' שכתב אע"פ שתפלת ערבית רשות לא יבא אדם ממלאכתו ויאמר אוכל מעט ואישן קימעה וכו' אלא מתפלל ערבית ואח"כ אוכל ושותה או ישן עכ"ל הרי שהשמיט מקודם שותה לגמרי ואח"כ כתב ג"כ אוכל ושותה או ישן משום דשתייה בתר אכילה גרידא ודקדק לומר אוכל מעט ואישן קימעה כלומר דעל ידי שיאכל מעט לא יישן הרבה וכן מוכח מהברייתא עצמה שסיימה וקורא ק"ש ומתפלל ואוכל פיתו ומברך אלמא דעל הסעודה הקבוע קאי שזהו לשון פת וכן עיקר לדינא [ויש מי שרצה להחמיר גם בטעימה ואינו עיקר] ואפילו בהגיע זמן תפלת ערבית וגם אח"כ מותר בטעימה והיינו שלא בסעודה קבועה וכן מנהג העולם ואין לפקפק בזה כלל וכלל דכן הוא עיקר הדין:

9. שפת אמת על ברכות דף ד/ב

בגמ' ואב"א קרא ושניהם מקרא אחד דרשו כו'. וקשה כמ"ש בס' פנ"י הא תפלה דרבנן ואפי' להרמב"ם דעיקר תפלה דאורייתא מ"מ הזמן היא דרבנן. מיהו לדעת הרמב"ם י"ל דהכי ילפינן מה ביום כשאדם בא להתפלל יקרא מקודם ק"ש ויסמוך גאולה לתפלה כמו כן בלילה ולאידך מ"ד איפכא [דכמו ביום ק"ש סמוך למטתו כן בלילה] אך עיקר נראה דהיא אסמכתא:

10. רבינו יונה על הרי"ף ברכות דף ב/ב

איזהו בן העוה"ב זה הסומך גאולה של ערבית לתפלה של ערבית. י"ל וכי מפני שסומך גאולה לתפלה יש לו שכר כל כך שיהיה בן עוה"ב ואומר מורי הרב שהטעם שזוכה לשכר גדול כזה מפני שהקב"ה כשגאלנו והוציאנו ממצרים היה להיותנו לו לעבדים שנא' כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים ובברכת גאל ישראל מזכיר בה החסד שעשה עמנו הבורא והתפלה היא עבודה כדאמרינן (בב"ק דף צב ע"ב) ועבדתם את ה' א-להיכם זו היא תפלה וכשהוא מזכיר יציאת מצרים ומתפלל מיד מראה שכמו שהעבד שקונה אותו רבו חייב לעשות מצות רבו כן הוא מכיר הטובה והגאולה שגאל אותו הבורא ושהוא עבדו ועובד אותו וכיון שמכיר שהוא עבדו מפני שגאלו ועושה רצונו ומצותיו נמצא שבעבור זה זוכה לחיי העולם הבא ועוד אמר מורי נר"ו טעם אחר מפני שכשמזכיר גאולת מצרים ומתפלל מיד הוא מראה שבטוח בה' בתפלה כיון שמבקש ממנו צרכיו שמי שאינו בטוח בו לא יבקש ממנו כלום וכן נראה באלה שמות רבה בפרשת בא אל פרעה שאומר לשם שכשראו ישראל הנסים והנפלאות שהיה עושה עמהם הבורא שלא כטבעו של עולם בטחו בו ועל זה נאמר וירא את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים וייראו העם את ה' ויאמינו בה' וגו' וכיון שמזכיר עכשיו אותה הגאולה שבטחו אבותינו בה' והצילם ומתפלל מיד נמצא שגם הוא בטוח בו שיענה אותו כמו שענה לישראל בעבור שבטחו בו ומפני זה מזכיר אותה הגאולה ומתפלל מיד והבטחון הוא עיקר היראה והאמונה ולפיכך זוכה בסיבתו לחיי עולם הבא:

11. רבינו יונה על הרי"ף ברכות דף ב/ב

ואע"ג דצריך לומר השכיבנו בגאולה כגאולה אריכתא דמיא. והטעם שאינו הפסקה מפני שהשכיבנו מעין הגאולה הוא שבשעה שעבר השם לנגוף את מצרים היו מפחדין ומתפללין לבורא לקיים דברו ושלא יתן המשחית לבוא אל בתיהם שדרך הצדיקים שיראים תמיד שמא יגרם החטא וכנגד אותה התפלה התקינו לומר השכיבנו שיצילנו השם מכל דבר רע וישמור צאתנו ובואנו וכיון שהתקינו לאמרו כנגד מה שהיה בשעת הגאולה אמרו דלא הוי הפסקה דגאולה אריכתא דמיא:

ויש לשאול על מה שמכו העולם להוסיף ולומר אחר כך פסוקים של ברכת המלך בכבודו שעל זה לא אמרו כגאולה אריכתא דמיא והוי הפסקה ומקצת החכמים היו נמנעים מלאמרם וכך היה מנהגו של מורי הרמב"ן נר"ו אבל מורי רבינו יונה קרובו נתן טעם למנהג שנהגו כל העולם לאומרם שבתחלה שהיתה תפלת ערבית רשות היו אומרים אלו הפסוקים שיש בהם י"ח הזכרות כנגד י"ח ברכות וחותרין עליהם ואומרים קדיש ויוצאין ואח"כ אע"פ שקבעו חובה נשאר הדבר כמו המנהג [רבינו יונה על הרי"ף ברכות דף ג/א] הראשון ולא הוי הפסקה בין גאולה לתפלה דכיון שמתחלה אדעתא דהכי קבעו חובה לא מקרי הפסקה:

כיון דתקינו רבנן ה' שפתי תפתח בתפלה כתפלה אריכתא דמיא. פירוש זה הפסוק דבוק עם הפסוק שאחריו שאומר כי לא תחפוץ זבח ואתנה וגו' ואמר אותו דוד כשהיה מתפלל על חטא בת שבע שחטא בו במזיד ועל המזיד אין מביאין קרבן שאין קרבן בא אלא על השוגג ועל כן היה מתפלל לבורא תסייעני שאוכל לכונן בתפילתי ולספר מעליך כדי שתהא תפילתי מקובלת שכיון שלא תחפוץ זבח על המזיד תהיה תפילתי כפרה במקום קרבן ועכשיו ג"כ שאין לנו בהמ"ק ואין אנחנו מקריבין קרבנות אנו אומרים אותה על אותו ענין שתהיה תפלתנו מקובלת ורצויה במקום זבח וקרבן ומפני שנתקן על ענין התפלה אמרו דכתפלה אריכתא דמיא. מפי מורי הרב נר"ו:

12. שו"ע אורח חיים - סימן קיא - דין סמיכות גאולה לתפלה:

(א) צריך לסמוך גאולה לתפלה ולא יפסיק ביניהם, אפי' באמן אחר גאל ישראל ולא בשום פסוק, חוץ מה' שפתי תפתח (תהילים נא, יז): הגה - וי"א שמותר לענות אמן על גאל ישראל, וכן נוהגין (טור). וי"א הא דצריך לסמוך גאולה לתפלה, היינו דוקא בחול או ב"ט, אבל בשבת א"צ (פי' דטעמא דבעינן למסמך גאולה לתפלה, משום דכתיב יענך ה' ביום צרה (תהילים כ, א) וסמך ליה יהיו לרצון אמרי פי (תהילים יט, טו), ושבת לאו זמן צרה; ולענ"ד נראה דמה שא"כ ב"ט, הוא משום שהם ימי הדין כדתנן במשנה ב' פ"ק דר"ה: בפסח, על התבואה וכו') (הגהת אשר"י פ"ק דברכות וכל בו הלכות שבת ומהרי"ל הל' י"ט), וטוב להחמיר אם לא במקום שצריך לכך (טור):

13. משנה ברורה סימן קיא

(ח) לאו זמן צרה - והב"י חולק ע"ז וס"ל דהוא קרא סמך בעלמא ועיקר סמיכת גאולה לתפלה הוא מדברי חכמים שדימו י"ח ברכות אחר ברכת גאולה לאוהבו של מלך שבא ודפק על פתח המלך ויצא המלך לקראתו ואם רואהו המלך שהפליג והלך לו אף הוא מפליג ושוב אינו מתקרב אליו כשחוזר ודופק כך הוא במפסיק בין גאולה לתפלה וע"כ כתב רמ"א וטוב להחמיר:

14. פני יהושע על ברכות - דף ד ע"ב

שם אמר ר"א אמר רבי אבינא כל האומר תהלה לדוד בכל יום שלש פעמים מובטח כו'. ונראה שהכוונה בזה שע"י שיאמר זה המזמור ג"פ בכונת הלב בתלת זימני הוי חזקה ותתחזק האמונה האמיתית בלבו שכל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה למי שעוסק בתורה שנתנה ע"י כ"ב אותיות הא"ב שיש בזה המזמור וכל הנבראים והנעשים לא נבראו אלא בשביל כך כנודע ויכוון ג"כ בפסוק פותח את ידך ומשביע לכל חי שהקב"ה זן ומפרנס עולמו מקרני ראמים עד ביצי כנים וכולם מתפרנסים שלא ביגיעה ושלא בצער וכדכתיב לעיל מיניה בזה המזמור עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו א"כ בודאי החי יתן על לבו ויאמר למה זה הבל וריק איגע כל היום לעשות מלאכתי קבע לעסוק בצרכי פרנסה שמכיון שכל הנבראים שאינן אלא לצוותא בעלמא מזמן להם הקב"ה פרנסתן שלא ביגיעה כ"ש שראוי ונכון שיעשה כן לשומרי בריתו ולזוכרי פקודיו שהם עיקר ויסוד העולם שיזמן להם פרנסתן שלא ביגיעה, וכמאמר הכתוב השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך ונאמר ג"כ לא ראיתי צדיק נעזב וגו', נמצא שמתוך כך בודאי יעשה מלאכתו עראי ומלאכת שמים קבע כמ"ש חז"ל שכל העושה כך זה זה נתקיימו בידו. וזה שאמר מובטח לו שהוא בן עולם הבא וק"ל. והשתא אתי נמי שפיר שתקנו חכמים לומר כל הג' פעמים ביום ולא בלילה סמוך לתפילת ערבית משום שעיקר יגיעות ועמל האדם במלאכתו הוא באותו זמן שאחר תפילת שחרית וכדכתיב יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב עד אחר תפלת המנחה, כן נראה לי:

ומתפללין בלא סמיכת גאולית יש לדחות
 דהנה צעיקר ענין סמיכת גאולית יליע אם
 זהו לורך התפלה שהתפלה מקובלת כשהיא
 בלא מיד אחר גאולה או דנימא שזה לורך
 הצרכה גאולה שמטכסידי הצרכה הוא
 להסמיך לה תפלה. וממה שפירש"י ז"ל בד"ד
 ע"כ בשם הירושלמי דמי שאינו סומך גאולית
 דומה לאורכו של מלך שזה ודפק על פתחו
 של מלך יאח המלך ומלאו שהפליג אף הוא
 הפליג עכ"ל (יש לפרש נמי צ"י אופנים הנ"ל
 דיש לפרש מתחר שמתחו המלך שהפליג הוי
 גריעותה בהצרכה של גאולה ויליף דהוי
 גריעותה במה שיתפלל אח"כ כיון שהמלך
 הפליג. והשתא ודאי אי ענין סמיכת גאולית
 הוא לורך התפלה יש לשאול למה תפלת
 מנחה [ומוסף ונעילה] מקובלת בלא סמיכת
 גאולית וע"כ דזמן דאינו בחיוב דגאולה
 לית לן זה וכנ"ל אבל אי נימא דענין סמיכת
 גאולית הוא מלורך הגאולה שראוי לה להיות
 סומך לתפלה א"כ פשוט מאד הא דמנחה
 וכיו"צ ליכא סמיכה וכשר בין דלעולם
 התפלה אין לורך בסמיכה רק להגאולה לורך
 בסמיכה וצרכה גאולה ליכא אלא בשחרית
 וערבית אבל צהריא דרב שהתפלל התפלה
 דערבית שבלטדה לא יהא בערבית סמיכה
 גאולית שפיר יש לשאול הא מצטל סמיכה
 גאולית ואריכים אנו לחירוטם של הראשונים
 ז"ל אבל צדעה הרמב"ם ז"ל י"ל דסובר
 שיסוד דין סמיכת גאולית הוא לורך התפלה
 וכיון דחזינן דמנחה אין לורך לה אלמא
 דצדעה שלא רמי עלי חיובא דצרכה גאולה
 ליכא דין סמיכה וכו"ו במקדים וככל הנ"ל.

ולעיקר הקירוב הנ"ל [אי הסמיכת
 גאולית הוא לורך התפלה או
 לורך הגאולה] העירני ת"ת יקר אחד
 במכתבו [והביא ראי מדברי תר"י ז"ל ריש
 מכלותין במש"כ הראשונים ז"ל על המנהג
 שקורין ק"ש בצרכותי ומתפללין ערבית וכל
 זה מצעו"י, וכתבו תר"י ז"ל ומו שרואה

והחמיר [בהתפלל עם הצבור וגם לקיים
 סמיכת גאולית] יתפלל עם הצבור לשם
 נדבה וג"י ד"ת לשם "חובה" ואח"כ אחר
 צרכות ק"ש בזמנה יתפלל עוד הפעם לשם
 חובה וג"י ד"ת לשם "נדבה" וא"ל לחדש זה
 דבר [כדון כל מתפלל תפלה נדבה] דמה
 שבתפלה זו סומך גאולה לתפלה הוי חידוש
 עיי"ש ובשלמא אי ענין סמיכת גאולית הוא
 מלורך התפלה שפיר נחחדש דבר בתפלה זו
 דהיינו הסמיכה מה שלא היה בתפלה
 ראשונה אבל אי כל ענין הסמיכה הוא לורך
 הצרכה גאולה, לכאורה אין כאן שום חידוש
 בתפלה דמה שנחחדש ע"י תפלתו הוא עי"ו
 לצרכה הגאולה ולא הוי חידוש בתפלה עכ"ד
 היקרים אף שיש ללמד ק"ת דגם מה שפ"י
 התפלה בא עי"ו להצרכה בגאולה מחשב
 נמי לך חידוש מ"מ הסברא נוחת כדבריו
 ור"י ויפה הוא צדעה תר"י ז"ל דסברי
 שהסמיכה הוא מלורך התפלה וכנ"ל.

ואכן לכאורה לדעת כ"פ ז"ל שענין סמיכת
 גאולית הוא צבול הצרכה גאולה
 דהנה לקמן ד"ל אמרינן דרב אשי [בשבתא
 דריגלא כדמשמע מפירש"י ז"ל] מללי בהדי
 לצורא צחיד מיושב [עין פירש"י ז"ל ד"ה
 ר"א] כי הוה אחי לביתי הדר ומללי משומד
 ופירש"י ז"ל דתפלה ראשונה שהתפלל מיושב
 אחר ק"ש היתה כדי להסמיך גאולית ולפי
 שלא היתה דעתו מיושבת עליו כ"כ לריך
 לחזור ולהתפלל צביתו והרא"ש ז"ל כתב
 דעיקר תפלתו ה"י משומד כ"י והיינו משום
 דבתפלת מיושב אינו יולא ידיה וכמ"ש ד"ה
 אות ע' ע"ש והשתא מחבאר לפ"י דמקיים
 סמיכת גאולית ע"י שסומך לה תפלה שאינו
 יולא זה ידיה כגון הכא שבתפלתו שסומך
 לגאולה לא יולא ידיה אם מפני שלא כיוון
 זה אם מפני שה"י מיושב וכ"פ צ"ע סימן
 ל"ד ס"ע דבהתפלל מיושב חוזר ומתפלל
 משומד והנה צמג"א בשם מ"ע כתב דתפלה
 השני' דמשומד יתפלל צחורת נדבה ע"ש
 והגרעק"א ז"ל בהגותו שם צ"ע העיר
 דהא ה"י משה דרב אשי בשבת ה"י ולכמה

ומה שהגיה ד"ה שבתה הראשונה שטם
 הצבור יהא לשם חובה והשני שסומך
 זה גאולית יהא לשם נדבה, זה מוכרח
 ממש"כ תר"י ז"ל בסוף דהסמיכות גאולית
 נחשב חידוש אלמא דאותה תפלה השני
 שסומך זה גאולית היא נדבה שצריכה
 חידוש, אבל ל"ע דתחלת דברי תר"י ז"ל
 שכתבו לתפלה ראשונה שטם הצבור "שהרי
 איברין ופדרין של עולת נדבה נמי קרבין"
 [פי' משו"ה שייכא תפלת נדבה גם בתפ"ע]
 משמע שבראשונה נדבה ול"ע].
 וכן נראה לענ"ד מוכח מדברי החו"י ד"ד
 ע"כ ד"ה דאמר רי"ח שכתבו דריו"ח
 שאמר לריך להסמיך גאולית בערבית מלי
 סבר כמ"ד תפלת ערבית רשות דמ"מ מחוייב
 לסמוך גאולית ע"ש. אשר לריך ציאור היכי
 שייך למומר דמחוייב לסמוך גאולית הלא אי
 צ"י לא ללי כלל והפשוט כדברי המשיב דבר
 צ"י י"ב שהביא הרב הנ"ל במכתבו דמפרש
 כוונתו דודאי אי צ"י לא ללי אבל מ"מ אם
 רואה להתפלל לריך להתפלל כתיקונה ע"פ כל

ובעיקר דברי האריז"ל שאין לקרות מקרא כלילה, ראיתי בשו"ת אבני נזק חיו"ד (סימן קצ) שכתב בטעמא דמילתא, ו"ל הנה טעם הדבר מבואר במשנת חסידים מס' השכיבה, כי המקרא עומדת בעשיה מקום תגבורת הדינים ואין ראוי לעוררם בזמן שליטתם שהוא לילה, ויש להוסיף תבלין עפ"י מש"כ האריז"ל במקו"א כי תורה שכתב הוא דין ותורה שבעל פה הוא חסד כו', לכן ציוס שהוא חסד קורין מקרא שהוא דין,

אם רגיל לקרות קורא. בספר ילקוט אברהם חאו"ת (אות נב), העיר מכאן על מש"כ האריז"ל שאין לקרות מקרא כלילה, וכאן מפורש שמותר לקרות כלילה ע"ש. ובספר האשל (מערי

ובלילה שליטת הדין קורין משנה שהוא חסד לאכללא זה בזה ולהמתיק הדין ע"כ.

איזהו בן העולם הבא זה הסומך גאולה לתפלה

משה שווערד

1. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ד/ב

אמר מר קורא קריאת שמע ומתפלל מסייע ליה לרבי יוחנן דאמר רבי יוחנן איזהו בן העולם הבא זה הסומך גאולה לתפלה של ערבית רבי יהושע בן לוי אומר תפלות באמצע תקנום במאי קא מפלגי אי בעית אימא קרא אי בעית אימא סברא אי בעית אימא סברא דרבי יוחנן סבר גאולה מאורתא נמי הוי אלא גאולה מעלייתא לא הויא אלא עד צפרא ורבי יהושע בן לוי סבר כיון דלא הויא אלא מצפרא לא הויא גאולה מעלייתא ואיבעית אימא קרא ושניהם מקרא אחד דרשו דכתיב בשכבך ובקומך רבי יוחנן סבר מקיש שכובה לקימה מה קימה קריאת שמע ואחר כך תפלה אף שכובה נמי קריאת שמע ואחר כך תפלה רבי יהושע בן לוי סבר מקיש שכובה לקימה מה קימה קריאת שמע סמוך למטתו אף שכובה נמי קריאת שמע סמוך למטתו מתיב מר בריה דרבינא בערב מברך שתים לפניו ושתים לאחריה ואי אמרת בעי לסמוך הא לא קא סמך גאולה לתפלה דהא בעי למימר השכיבנו אמרי כיון דתקינו רבנן השכיבנו כגאולה אריכתא דמיא דאי לא תימא הכי שחרית היכי מצי סמיך והא אמר רבי יוחנן בתחלה אומר ה' שפתי תפתח ולבסוף הוא אומר יהיו לרצון אמרי פי אלא התם כיון דתקינו רבנן למימר ה' שפתי תפתח כתפלה אריכתא דמיא הכא נמי כיון דתקינו רבנן למימר השכיבנו כגאולה אריכתא דמיא:

2. שפת אמת על ברכות דף ד/ב

בגמ' ואב"א קרא ושניהם מקרא אחד דרשו כו'. וקשה כמ"ש בס' פנ"י הא תפלה דרבנן ואפי' להרמב"ם דעיקר תפלה דאורייתא מ"מ הזמן היא דרבנן. מיהו לדעת הרמב"ם י"ל דהכי ילפינן מה ביום כשאדם בא להתפלל יקרא מקודם ק"ש ויסמוך גאולה לתפלה כמו כן בלילה ולאידך מ"ד איפכא [דכמו ביום ק"ש סמוך למטתו כן בלילה] אך עיקר נראה דהיא אסמכתא:

3. רש"י ברכות דף ד/ב

זה הסומך - וכל שכן דשחרית, דעיקר גאולת מצרים בשחרית הוה, כדכתיב ממחרת הפסח יצאו בני ישראל (במדבר ל"ג), וסמיכת גאולה לתפלה רמזה דוד בספר תהלים, **דכתיב ה' צורי וגואלי** (תהלים י"ט), **וסמיך ליה יענך ה' ביום צרה** (תהלים כ'), **ואמרינן בברכות ירושלמי (פרק א') מי שאינו סומך גאולה לתפלה למה הוא דומה לאוהבו של מלך שבא ודפק על פתחו של מלך, יצא המלך ומצאו שהפליג אף הוא הפליג, אלא יהיה אדם מקרב להקדוש ברוך הוא אליו, ומרצהו בתשבחות וקלוסין של יציאת מצרים, והוא מתקרב אליו, ובעודו קרוב אליו יש לו לתבוע צרכיו:**

4. רבינו יונה על הרי"ף ברכות דף ב/ב

איזהו בן העוה"ב זה הסומך גאולה של ערבית לתפלה של ערבית. י"ל וכי מפני שסומך גאולה לתפלה יש לו שכר כל כך שיהיה בן עוה"ב ואומר מורי הרב שהטעם שזוכה לשכר גדול כזה מפני שהקב"ה כשגאלנו והוציאנו ממצרים היה להיותנו לו לעבדים שנא' כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים ובברכת גאל ישראל מזכיר בה החסד שעשה עמנו הבורא והתפלה היא עבודה כדאמרינן (בב"ק דף צב ע"ב) ועבדתם את ה' א-להיכם זו היא תפלה וכשהוא מזכיר יציאת מצרים ומתפלל מיד מראה שכמו שהעבד שקונה אותו רבו חייב לעשות מצות רבו כן הוא מכיר הטובה והגאולה שגאל אותו הבורא ושהוא עבדו ועובד אותו וכיון שמכיר שהוא עבדו מפני שגאלו ועושה רצונו ומצותיו נמצא שבעבור זה זוכה לחיי העולם הבא ועוד אמר מורי נר"ו טעם אחר מפני שכשזכיר גאולת מצרים ומתפלל מיד הוא מראה שבוטח בה' בתפלה כיון שמבקש ממנו צרכיו שמי שאינו בוטח בו לא יבקש ממנו כלום וכן נראה כאלה שמות רבה בפרשת בא אל פרעה שאומר לשם שכשראו ישראל הנסים והנפלאות שהיה עושה עמהם הבורא שלא כטבעו של עולם כטחו בו ועל זה נאמר וירא את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים ויראו העם את ה' ויאמינו בה' וגו' וכיון שזכיר עכשיו אותה הגאולה שבתחו אבותינו בה' והצילם ומתפלל מיד נמצא שגם הוא בוטח בו שיענה אותו כמו שענה לישראל בעבור שבתחו בו ומפני זה מזכיר אותה הגאולה ומתפלל מיד והבטחון הוא עיקר היראה והאמונה ולפיכך זוכה בסביבתו לחיי עולם הבא:

5. רבינו יונה על הרי"ף ברכות דף ב/ב

ואע"ג דצריך לומר השכיבנו כגאולה אריכתא דמיא. **והטעם שאינו הפסקה מפני שהשכיבנו מעין הגאולה הוא שבשעה שעבר השם לנגוף את מצרים היו מפחדין ומתפללין לבורא לקיים דברו ושלא יתן המשחית לבוא אל בתיהם שדרך הצדיקים שיראים תמיד שמא יגרום החטא וכנגד אותה התפלה התקינו לומר השכיבנו שיצילנו השם מכל דבר רע וישמור צאתנו ובואנו וכיון שהתקינו לאמרו כנגד מה שהיה בשעת הגאולה אמרו דלא הוי הפסקה דכגאולה אריכתא דמיא:**

ויש לשאול על מה סמכו העולם להוסיף ולומר אחר כך פסוקים של ברכת המלך בכבודו שעל זה לא אמרו כגאולה אריכתא דמיא והוי הפסקה ומקצת החכמים היו נמנעים מלאמרם וכך היה מנהגו של מורי הרמב"ן נר"ו אבל מורי רבינו יונה קרובו נתן טעם למנהג שנהגו כל העולם לאומרם שבתחלה שהיתה תפלת ערבית רשות היו אומרים אלו הפסוקים שיש בהם י"ח הזכרות כנגד י"ח ברכות וחותרין עליהם ואומרים קדיש ויוצאין ואח"כ אע"פ שקבעוה חובה נשאר הדבר כמו המנהג [רבינו יונה על הרי"ף ברכות דף ב/א] הראשון ולא הוי הפסקה בין גאולה לתפלה דכיון שמתחלה אדעתא דהכי קבעוה חובה לא מקרי הפסקה:

כיון דתקיננו רבנן ה' שפתי תפתח בתפלה כתפלה אריכתא דמיא. פירוש זה הפסוק דבוק עם הפסוק שאחריו שאומר כי לא תחפוץ זבח ואתנה וגו' ואמר אותו דוד כשהיה מתפלל על חטא בת שבע שחטא בו במזיד ועל המזיד אין מביאין קרבן שאין קרבן בא אלא על השוגג ועל כן היה מתפלל לבורא תסייעני שאוכל לכוין בתפלתי ולספר מעלליך כדי שתהא תפלתי מקובלת שכיון שלא תחפוץ זבח על המזיד תהיה תפלתי כפרה במקום קרבן ועכשיו ג"כ שאין לנו בהמ"ק ואין אנחנו מקריבין קרבנות אנו אומרים אותה על אותו ענין שתהיה תפלתנו מקובלת ורצויה במקום זבח וקרבן ומפני שנתקן על ענין התפלה אמרו דכתפלה אריכתא דמיא. מפי מורי הרב גר"ו:

6. שו"ע אורח חיים - סימן קיא - דין סמיכות גאולה לתפלה:

(א) צריך לסמוך גאולה לתפלה ולא יפסיק ביניהם, אפי' באמן אחר גאל ישראל ולא בשום פסוק, חוץ מה' שפתי תפתח (תהילים נא, יז): הגה - וי"א שמותר לענות אמן על גאל ישראל, וכן נוהגין (טור). וי"א הא דצריך לסמוך גאולה לתפלה, היינו דוקא בחול או ב"ט, אבל בשבת א"צ (פי' דטעמא דבעינן למסמך גאולה לתפלה, משום דכתיב יענך ה' ביום צרה (תהילים כ, א) וסמך ליה יהיו לרצון אמרי פי (תהילים יט, טו), ושבת לאו זמן צרה; ולענ"ד נראה דמה שא"כ ב"ט, הוא משום שהם ימי הדין כדתנן במשנה ב' פ"ק דר"ה: בפסח, על התבואה וכו') (הגהת אשיר"י פ"ק דברכות וכל בו הלכות שבת ומהרי"ל הל' י"ט), וטוב להחמיר אם לא במקום שצריך לכך (טור):

7. משנה ברורה סימן קיא

(ח) לאו זמן צרה - והב"י חולק ע"ז וס"ל דההוא קרא סמך בעלמא ועיקר סמיכת גאולה לתפלה הוא מדברי חכמים שדימו י"ח ברכות אחר ברכת גאולה לאוהבו של מלך שבא ודפק על פתח המלך ויצא המלך לקראתו ואם רואהו המלך שהפליג והלך לו אף הוא מפליג ושוב אינו מתקרב אליו כשחוזר ודופק כך הוא במפסיק בין גאולה לתפלה וע"כ כתב רמ"א וטוב להחמיר:

8. קהלות יעקב סימן ב'

עיין לעיל #15